

Ülevaade TTÜ Raamatukogu tegevusest 2000. aastal

Raamatukogu tähtsamad tegevussuunad olid kogude koostise optimeerimine, infovajaduste täpsustamine, tellitavate välisajakirjade valiku tõhustamine, elektroonilistele ressurssidele ligipääsu laiendamine, infotehnoloogilise infrastruktuuri arendamine ja veebipõhiste rakenduste väljatöötamine. Lähtudes rahvusvaheliselt tunnustatud normidest ja põhimõtetest koostati raamatukogu pinna vajaduse prognoos ning analüüsiti erinevaid kontseptuaalseid mudeleid, mida võiks rakendada ülikooli raamatukogusüsteemi arendamisel ja hoone juurdeehituse projekteerimisel.

Aastal 2000 täitus 475 aastat esimese eestikeelse trükise ilmumisest, mida tähistati kirjanduse teemanäituste korraldamisega. Seoses Eesti raamatukogude arengukava koostamisega kujundati oma visioon, osaleti avalikes ja erinevates institutsioonides toimunud aruteludes ning esitati ettepanekud Kultuuriministeriumile.

Raamatukogu personal suurenes 3,25 ametikoha võrra seoses 4 valvuri ametikoha ületoomisega majandusosakonnast raamatukogu koosseisu.

Raamatukogu arvudes 1998 – 2000

	1998	1999	2000
Saadud raamatuid	13 626	10 204	13 772
sealhulgas: ostud	7 767	7 236	10 345
annetused	1 671	1 060	1 526
sundeksemplarid	2 362	1 550	1 759
Saadud paber kandjal ajakirju (nimetusi)	768	841	900
Ligipääs täistekst-ajakirjadele (nimetusi)		130	2 935
Lugejaid	16 344	17 939	17 591
Külastusi	242 905	244 212	235 032
Laenutusi	337 374	287 780	219 739
sealhulgas kojulaenutusi	152 653	138 455	110 563
Teavikute ostusummad (mln. kr.)	5,0	5,15	5,0
Personal	81,25	81,25	84,5

Kogude arendamine

Teavikute hankimiseks eraldatud 5,0 miljonist kroonist kulutati perioodika tellimisele 74,8%, sealhulgas 6,2% eesti ja 79,2% välisperiodikale ning 14,6% perioodika andmebaasidele. Perioodika tellimiseks tuli kulutada kavandatust rohkem raha USA dollari stabiilselt kõrge kursi tõttu. Open Society Institute EIFL Direct projekti raames osteti soodustingimustel ligipääsuõigused EBSCO andmebaasidele, mis sisaldavad täistekste enam kui 4000 ajakirjast, ajalehest, uudistekanalist ja teatmeteosest majanduse, sotsiaal- ja humanitaarteaduste, tehnika ning meditsiini alalt. Kuna järgmiseks aastaks polnud võimalik perioodikat tellida endises mahus, viis infoosakond teaduskondades läbi senisest põhjalikuma ajakirjade vajalikkuse uuringu, mille tulemusena loobuti 50 ajakirja tellimisest ja telliti juurde 12 uut nimetust. EBSCO andmebaasidele kasutusõiguse ostmise sai võimalikuks ainult seetõttu, et majandusteaduskond vaatas oma perioodikavajaduse kriitiliselt üle ja loobus mitmete aktuaalsuse kaotanud ajakirjade tellimisest.

Raamatute ostmiseks kulutati 25,2% eraldatud rahast, sealhulgas 51,8% eesti ja 45,7% välisraamatutele ning 2,5% elektroonilistele teatmeteostele. Eesti raamatu osas jätkus kogude täiendamine ostude ja sundeksemplaridega. Välisraamatute ostusummad võimaldasid hankida 2238 nimetust, mis moodustab umbes ühe viiendiku vajalikust. Kasvas annetustena saadud raamatute arv, saadi 1526 raamatut (1999. aastal – 1060). Suuremad annetajad olid Environmental Protection Agency, Rahvusvaheline Valuutafond, Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur, Eesti Pank ja Kanada eestlased. Professor Vello Kukk sai AS AnalogDisainilt raamatu “*Circuits: engineering concepts and analysis of linear electric circuits*” 100 eksemplari ostuks 70 tuhat krooni. Gebert Rüf Foundation toetas projekti “Swiss Baltic Net” raames raamatukogu 20 tuhande krooniga Šveitsi ajakirjade ja 10 tuhande krooniga Šveitsi raamatute hankimiseks, lisaks saadeti tasuta mitmesuguseid Šveitsi tutvustavaid ja saksa keele õppimiseks mõeldud materjale. Professor Jaak Leimann sai Rootsi konsultatsioonifirma SIAR Fondilt raamatute ostuks 100 tuhat krooni, mille eest detsembris telliti 71 nimetust (109 eksemplari) välisraamatuid. Välisvahetuse teel saadi 264 raamatut ja 172 nimetust ajakirju. Raamatukogul oli 128 vahetuspartnerit 23 riigis.

Arvele võeti 13 772 raamatut keskmise eksemplaarsusega 2,7. Eestikeelse raamatu keskmine eksemplaarsus oli 2,7 võõrkeelsel - 1,3 ja õpikul – 37,5. Paber kandjal ajakirju saadi 900 nimetust, sealhulgas 120 eestikeelset ja 780 võõrkeelset ajakirja. CD-ROMil hangiti 10 referaatajakirja. Ülikooli arvutivõrgu kaudu loodi ligipääs 2935 välisajakirja täistekstidele (Applied Science and Technology Plus –136 ajakirja, EBSCO pakett – 2789 ajakirja). Ajalehti saadi 53 nimetust, sealhulgas 21 eesti- ja 32 võõrkeelset. Jätkus kogude puhastamine aegunud ja liiases eksemplaarsuses kirjandusest. Kokku kustutati 7484 eksemplari. Aasta lõpuks oli kogudes 749 520 arvestusüksust.

Jätkus pearaamatukogu lugemissaali avakogu laiendamine ja koostise optimeerimine, millega seoses vaadati üle ja korrigeeriti ka hoidlakogudes asuvate raamatute kinnistused. Seoses ruumipuudusega tuli mitmeid hoidlakogusid ümber paigutada. Aasta lõpuks asus avakogu 59 riiulil üle 10 tuhande trükise.

Eesti Hoiuraamatukogus vabastati üks hoidlasektor (190 m²), milleks tuli teadustööde aruanded, diplomitööd ja osa võõrkeelsetest raamatutest eelnevalt ümber paigutada. Samas kustutati ajakirjade säilitusnimekirjade alusel 10 722 numbrit (1195 aastakomplekti) rohkem kui 20 aasta vanuseid ajakirju. Ehkki Hoiuraamatukogus säilitatakse vanemat kirjandust, toodi sealt aasta jooksul lugejatele 2641 trükist.

Raamatukogu- ja infoteenindus

Lugejaskonna koosseisus eelmiste aastatega võrreldes olulisi muutusi ei toimunud. Lugejate arv vähenes eelmise aastaga võrreldes 2 protsenti. 17 591 lugejat külastas raamatukogu kokku 235 032 korral, mis tähendab, et keskmiselt külastas raamatukogu ligi tuhat lugejat päevas ja keskmine lugeja käis aasta jooksul raamatukogus 13,4 korda. Külastuste arv vähenes eelmise aastaga võrreldes 3,8 protsenti, mis on seletatav elektronkataloogi juurutamisega – leidumusotsinguid saab teha interneti kaudu ilma kohapeale tulemata. Laenutati 219 739 teavikut. Laenutuste arv vähenes

eelmise aastaga võrreldes 68 tuhande võrra, mis on seletatav uue kirjanduse avariilulite paigutamise (kohalkasutamist ei registreerita) ja elektrooniliste ressursside kättesaadavusega arvutivõrgu kaudu.

EBSCO andmebaasides tehti ülikooli arvutivõrgu kaudu 16 742 otsingut ning laaditi alla 27 201 referaati ja 10 698 täistekstartiklit. Applied Science and Technology Plusi kasutati 4795 korral. Raamatukogu rõdul asuvaid arvuteid kasutas 3142 lugejat. Referaatandmebaasidest olid enamkasutatavad Chemical Abstracts ja Food Science and Technology Abstracts, elektroonilistest teatmeteostest – Eurotranslator ja American Heritage Dictionary. Ülikooli arvutivõrgus tehti lühiajaliselt kättesaadavaks 12 sidusandmebaaside tutvumispaketti, millest kõige rohkem huvi äratas kirjastuse Elsevier pakett ScienceDirect. Infoosakonna ainespetsialistid nõustasid lugejaid andmebaaside, elektronkataloogi ja tutvumispakettide kasutamisel 73 korral.

Esimese kursuse üliõpilaste teenindamiseks oli õpikute osakonnas 4.–14. septembrini avatud täiendav laenutuspunkt, mida 9 päeva jooksul külastati 1701 korral ja kust laenati 4799 õpikut (see on keskmiselt 189 lugejat ja 533 laenutust päevas).

Raamatukogudevahelise laenutuse teel saadi 168 trükist või koopiat (Eestist 18, välismaalt 150). Tellimuste täitmise protsent oli 78. Tellijaid oli 43. Kõige rohkem tellimusi (51) esitas keemiateaduskond. Välja saadeti 172 trükist (169 Eestisse, 3 välismaale). Tellimuste täitmise protsent oli 69. Sagedasemad tellijad olid maakondade keskraamatukogud.

Instituutide ja õppetoolide 51 käsikogusse deponeeriti 771 trükist teaduskirjanduse kogudest ning 639 raamatut ja 127 diplomitööd õpikute osakonna kogudest. Käsikogu keskmine suurus oli 30 köidet.

Infoosakond vastas kokku 4747 päringule (sellest 259 elektroonilise infoteeninduse kaudu). Ainespetsialistidele esitatud 42 päringust olid 11 väljastpoolt ülikooli, sealhulgas 2 välismaalt. Esimest aastat tegutsenud kataloogikonsultant vastas kokku 6287 leidumuspäringule. Bibliograafiasektoris vastati 46 päringule Tehnikaülikooli publikatsioonide, õppejõudude, ajaloo ja tegevuse kohta. Ülikooli struktuuriüksuste tellimisel koostati ulatuslikke publikatsioonide loetelusid ja tehti temaatilisi väljatrükke (juubelid, tähtpäevad jms) bibliograafiasektoris koostatavatest andmebaasidest.

Virtuaalraamatukogu pilootprojekti raames jätkati raamatukogu veebilehe rubriigi “Erialainfoallikad” loomist hüpermeedia põhimõttel. Kujundati välja teadusinfo internetiportaali, mis sisaldab valitud linke infootsinguks eri ainevaldkondades. Realiseeriti ainepuu põhiosa ja ressursside (linkide) andmebaas. Infoosakonna ainespetsialistid moodustasid 117 jaotist ja valisid välja 546 linki üheksas ainevaldkonnas.

Õppeaine UTT3011 raames korraldati bibliograafiakursus bakalaureuse- ja diplomioõppe esimese kursuse üliõpilastele. Infoosakonna 9 töötajat pidasid 65 rühmale 72 tundi loenguid ja viisid läbi 160 tundi harjutusi. Kursuse läbis 1181 üliõpilast. Kolmas õppus – teavikute iseseisev otsing elektronkataloogist – korraldati esmakordselt veebipõhise kaugkoolitusena kasutades spetsiaalselt selleks otstarbeks välja töötatud keskkonda.

Euroopa Liidu projekti DEDICATE jätkuprojektina korraldati esmakordselt õppus "Erialainfo otsing" SR05050 arvuti- ja süsteemitehnika ning elektroonika ja biomeditsiinitehnika magistrantidele, mille eest oli võimalik saada 1,5 ainepunkti. Magistrandid oskasid küll kasutada erinevaid interneti otsisüsteeme, kuid vähem teati otsinguvõimalustest CD-ROM andmebaasides, tesaurustest, metaotsisüsteemidest, teemakataloogidest ja bibliograafiaandmebaasidest.

Aasta jooksul korraldati 55 kirjanduse teemanäitust, sealhulgas 6 Tehnikaülikooli õppejõudude ja teadurite isikunäitust. Jätkati TTÜ autorite publikatsioonide aastanäituste korraldamist. Perraamatukogu lugemissaalis toimus 42 uudiskirjanduse näitust, lisaks eksponeeriti uudiskirjandust rõdul, õpikute osakonnas, majandusteaduskonna ja energeetikateaduskonna raamatukogus. Uudiskirjanduse ja teemanäitustel eksponeeritud teavikute nimestikud publitseeriti raamatukogu veebileheküljel.

Raamatukogu osales messil "Tehnoloogia 2000" iseseisva väljapanekuga. Tutvustati pakutavaid raamatukogu-, info- ja tarkvarateenusi, milleks kasutati spetsiaalselt kohandatud veebirakendust ning koostati 25 nimetust reklaamlehti ja voldikuid. Põhjalikumad individuaaltutvused viidi läbi 42 külastajale.

Teadus- ja arendustegevus

Raamatukogu töötajad avaldasid 12 teaduslikku artiklit, 9 käsikirja ja 7 ajaleheartiklit, osalesid 28 konverentsil ja seminaril. Välismaa konverentsidel peeti 4 ettekannet. Trükis avaldati raamatukogu 80. aastapäevale pühendatud teaduskonverentsi "Muutuv ülikooliraamatukogu" ettekannete tekstid (toimetaja Gerda Koidla).

Aiki Tibar analüüsis Eesti tööstusspetsialistide infokäitumise uuringuga kogutud andmeid ja esitas ettepanekud tööstuse infoteeninduse arendamiseks raamatukogus. Uurimistulemuste põhjal koostas ta magistritöö "Tööstusspetsialistide infovajadused ja nende rahuldamine TTÜ Raamatukogus", mille kaitses 01.06.2000 Tallinna Pedagoogikaülikoolis. A. Tibar kirjutas samal teemal kaks artiklit ja esines ettekannetega Rootsisis ja Taanis.

Jätkus teadusbibliograafia väljaannete koostamine ja andmebaaside genereerimine. Trükis avaldati bibliograafia "Tallinna Tehnikaülikooli Toimetised 1937-1994. I" (koostaja Helje Riives). 1998. aastal ilmunud mahuka bibliograafianimestiku "Eesti tehnikaartiklid 1936-1940" eest said koostajad R. Prööm, H. Riives, A. Talts ja A. Tibar bibliograafiauhinna. TTÜ publikatsioonide andmebaasi sisestati 2377 kirjet, Eesti tehnikaartiklite retrospektiivandmebaasi 3054 kirjet aastatest 1928-1935, faktiandmebaasides täiendati uute andmetega 907 kirjet. Raamatukogudevahelise tööjaotuse kohaselt sisestati 1568 kirjet Eesti tehnikaartiklite jooksva bibliograafia andmebaasi (elektronkataloog ESTER).

Mitmesuguseid arendustöid tehti ELNET Konsortsiumi liikmesraamatukogude infosüsteemi INNOPAC võimaluste paremaks ära kasutamiseks. Täiustati struktuuri- ja märgiteisendustehnoloogiat kirjete alla laadimiseks, võeti kasutusele täiendavad asukohakoodid otsingute piiramiseks alamskoopide kaupa, tehti muudatusi

andmebaasi parameetrites seoses Küberneetika Instituudi, Kõrgema Majanduskooli ja IEEE (süsteemitehnika teaduskond) raamatukogude kirjete sisestamisega.

Laiendati ja täiustati raamatukogu intranetirakendusi. Töötati välja veebipõhine rakendus lugejate andmebaasi loomiseks ja alustati lugejakirjete sisestamist. Realiseeriti UNICODE'i toetus SQL andmebaasil põhinevatele veebirakendustele, mis võimaldab kasutada ka kirillitsas sisestatud kirjeid. Perioodika andmebaasis kajastuvad nüüd ka elektroonilised ajakirjad ning ülikooli struktuuriüksuste poolt ajakirjadele antud hinnangud ja arvamused. Raamatukogu veebipõhine kirjanduse otsing võimaldab nüüd linkide kaudu siirduda elektronkataloogi ESTER ja jätkata otsinguid teistes ELNET Konsortsiumi raamatukogudes. Koostati projekt elektroonilise õpikeskkonna loomiseks raamatukogus, mille raames testiti nn õhukesel kliendil baseeruvat terminal-server lahendust. Jätkus UNESCO CDS/ISIS for Windows tarkvara beetatestimine ja olemasolevate rakenduste täiustamine.

Raamatukogu elektronkataloogi sisestati kokku 20 tuhat bibliograafiakirjet ja 87,5 tuhat eksemplarikirjet. Jätkus võõrkeelsete raamatute retrospektiivne kataloogimine, novembris alustati aastail 1980-1999 ilmunud võõrkeelse perioodika retrospektiivset kataloogimist. Võrreldes kaartkataloogimisega on rahvusvahelistele nõuetele vastava MARC-vormingus kirje koostamine (lisanduvad infokoodid, märksõnad, normkirjed autoritele ja kollektiividele, koondkirjed jätkväljaannetele jne) umbes kaks korda töömahukam.

Infoosakond tegeles elektrooniliste ressursside väljaselgitamise, tundmaõppimise, sisu analüüsi ja evalveerimisega. Eraldi koguti ja analüüsiti kasutajate hinnanguid ning kasutamisstatistikat tutvumispakettide kohta. Koostöös teiste teadusraamatukogudega koostati elektrooniliste ressursside ühishanke finantseerimistaotlus, mis kahjuks jäi rahuldamata.

Raamatukogu kontseptuaalse mudeli ja ruumiprogrammi läbi arutamiseks ning pinna vajaduse väljaselgitamiseks moodustati kolm töörühma, mis pidasid jaanuarist märtsini 12 töökoosolekut. Seisukohti arutati ka kolleegidega Tartu Ülikooli Raamatukogust. Töö tulemuste põhjal koostati materjalid "TTÜ Raamatukogu hoone pinna vajadus" ja "Ülikooli raamatukogusüsteem (tsentraliseeritud või detsentraliseeritud)", mis arutati läbi raamatukogu nõukogus. Nõukogu pidas ratsionaalseks tsentraliseeritud raamatukogusüsteemi väljaarendamist, kus kogude interdistsiplinaarse kasutamise tõttu täppisteaduste ja tehnikaalane kirjandus paikneb pearaamatukogus koos ning teaduskonna- või erialaraamatukogud on ainult ülikoolilinnakust eemal asuvates teaduskondades või instituutides.

Jüri Järs
Raamatukogu direktor